Hajdú Miklós

A börtönpasztoráció lehetőségei a büntetés-végrehajtásban[1]

Mint köztudott, az egyházak képviselői már a kereszténység kialakulását követően részt vállaltak a közösség által elmarasztalt emberek szenvedéseinek enyhítésében. E több évszázados munkát a szentírás azon mondatára alapozták, melyet katolikus templomainkban – prédikációba foglalva – az elmúlt vasárnap hallhattunk: „Börtönben voltam és meglátogattatok".[2]

Az egyházak, felekezetek áldásos működése 1949-ig folyamatos volt Magyarországon, míg az akkori igazságügy-miniszter a börtönlelkészek tevékenységét meg nem szüntette.[3]

Az 1979. évi 11. tvr. 2.§ (1) a következő rendelkezést tartalmazta: **„Az elítélttel szemben csak az ítéletben és a törvényben meghatározott joghátrányok alkalmazhatók."**

A fenti törvényerejű rendelet 36.§ (1) bekezdésének h. pontja ugyan lehetőséget biztosított a fogvatartottak vallásgyakorlásához, ezt viszont csak a rendszerváltás tavaszán sikerült megkezdeni.

A magyar büntetés-végrehajtás egyes intézeteibe már 1989 őszétől, általánosan azonban 1990-től léphetnek be egyházi szolgálat végzése céljából az egyházak és a különféle felekezetek képviselői, valamint a missziós- és a karitatív szervezetek tagjai.

Minden bizonnyal az ezt követő 10 esztendő fáradságos munkájának is köszönhető, hogy a jó szándékú emberek segítőkészségét felismerve írásban nyert megerősítést a pasztorációs tevékenység szükségessége. 2000. júliusában jelent meg az igazságügyi-miniszter 13/2000. (VII. 14.) rendelete, amely életre hívta a Börtönlelkészi Szolgálatot.

Jelenleg Magyarországon 15 főállású, valamint 17 részmunkaidős lelkész végzi szolgálatát ökumenikus szellemben. (A főállású lelkészek között megtalálhatók a négy hazai történelmi egyház – római katolikus, református, evangélikus, izraelita – képviselői, a részmunkaidős munkatársak a római, illetve a görög katolikus, a református és az evangélikus egyház lelkészei.)

19 éves egyházmegyés szolgálatom, illetve – főállású lelkészként – 5 éve végzett börtönlelkészi tapasztalatom azt mondatja velem, hogy a szabadságvesztésüket töltő fogvatartottak körében is mindazon lehetőségekkel élhetünk, melyek a „világi" lelkipásztorkodásban számunkra feladatként jelennek meg.

Egy nagyon fontos szabályt azonban mindig be kell tartanunk: **szolgálataink végzése nem akadályozhatja, s főleg nem veszélyeztetheti az intézet rendjét és biztonságát!**

1 **A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Iustitia et Pax Bizottsága és az Igazságügyi Minisztérium „Bűnelkövetés és büntetés a mai társadalomban" című konferenciáján 2005. november 25-én elhangzott előadás szerkesztett szövege.**

2 **Mt 25, 36**

3 **25736/1950. IM III./2. körrendelet**

Ezért szükségesnek tartom, hogy a koordinátor szerepét is betöltő lelkész ismerje a munkájával kapcsolatos törvényeket, rendeleteket, egyes magasabb szintű utasításokat, s nem utolsó sorban a helyi intézetparancsnoki intézkedéseket, hogy szolgálatát akadálymentesen végezhesse.

Itt szeretném megjegyezni, hogy előadásom a teljesség igénye nélkül készült, hiszen a rendőrségi fogdák[4], az előzetes házak, a fiatalkorúak intézetei, valamint a női fogvatartottak szabadságvesztését végrehajtó intézetek lehetőségeit kevésbé ismerem, mint a fegyház és börtön, pontosabban a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön kínálta lelkipásztori lehetőségeket.

A pasztorációs munka elsőrendű, legfontosabb feladatai közé sorolom az **egyéni beszélgetések** és foglalkozások tartását. Tudjuk, az eredményes lelkipásztorkodás egyik fő feladata, hogy egy közösség tagjaival minél közvetlenebb, őszintébb kapcsolatot alakítson ki a lelkész, hiszen egy-egy személy mélyebb megismerése a közösség szervezésénél, alakításánál elengedhetetlenül fontos.

Egyéni beszélgetés elindításához – akár a mindennapi életben – több lehetőség is kínálkozik:

– hol dolgozik,
– voltak-e látogatói,
– van-e családja,
– szüleivel milyen a kapcsolata,
– vannak-e kapcsolattartói,
– mikor kapott csomagot stb.

Itt szeretném felhívni a figyelmet az előzetes letartóztatottakkal való egyéni beszélgetés fontosságára, hiszen a körülmények hirtelen változása, a kapcsolattartás várható lazulása, elhidegülése, esetleg egy súlyos ítélettől való félelem akár szuicid cselekményre is indíthatja a fogvatartottat.

Szintén – csupán – az egyéni foglalkozás lehetősége adódik azon személyek esetében, akik fogdafenyítésüket töltik, egészségügyi, illetve külkórházi elhelyezésen vannak.

Külön figyelem kell, hogy irányuljon azon fogvatartottakra, akikre személyre szabott utasítások, úgynevezett. egyedi rendelkezések vonatkoznak. Számukra is lehet találni olyan feladatokat, amelyeket speciális elhelyezésük ellenére el tudnak végezni. Én előszeretettel alkalmazom a Bibliáról és a jelentősebb keresztény ünnepeinkről szóló tesztek, feladatlapok összeállítását, használatát, hiszen intézetünkben minden éven legalább egy bibliai könyv (jelenleg *Az apostolok cselekedetei)* kerül feldolgozásra az említett formában.

Szintén a személyes beszélgetések kapcsán tájékozódhatunk a fogvatartottak vallási hovatartozásáról s egyéb más vallási szokásaikról. Itt derülhet fény arra, hogy az illető nem a keresztény, hanem valamely más, például keleti vallás követőjének vallja magát. (Itt eszünkbe kell, hogy jussanak azon intézkedések, amelyek a szokásostól eltérő étkeztetés lehetőségét kínálják fel a vallásukat gyakorló elítéltek számára.)

A személyes beszélgetések során – a megismerésre alapozva – már kifejezetten lelkipásztori feladatokat végezhetünk (például felkészítés a keresztelés, az elsőáldozás, a bérmálkozás és a házasságkötés szentségeinek kiszolgálására).

4 **Ezekre a 19/1995. (XII. 13.) BM rendelet előírásai vonatkoznak.**

A fogvatartottak vallási hovatartozásának dokumentálása sokszor nem egyértelmű. Én minden esetben elhiszem a fogvatartott „szóbeli" nyilatkozatát, de megpróbálom beszerezni az illető keresztlevelét is. (Például volt olyan elítélt, aki katolikust is megszégyenítő módon mondta el a gyónás menetét és szövegét. Keresztleveléből viszont kiderült, hogy református vallásúnak lett keresztelve. Elmondása szerint gyermekkorában rendszeresen katolikus nagyszüleivel gyakorolta a vallást.)

A gyónás, illetve szentáldozás szentségeinek kiszolgálásával viszont – véleményem szerint – körültekintően kell eljárnunk. Itt szeretném főtisztelendő katolikus lelkész testvéreim figyelmét felhívni az Egyházi Törvénykönyv (C. I. C.) 566. kánon 2. §-ára, mely a következőképpen szól: **„Kórházakban, börtönökben és tengeri úton a lelkésznek csak ezeken a helyeken gyakorolható felhatalmazása van arra is, hogy föloldozást adjon a maguktól beálló, fönn nem tartott és hivatalosan ki nem nyilvánított cenzúrák alól, de a 976. kán.[5] előírásának fenntartásával".**

Végül – de nem utolsósorban – fontosnak tartom, hogy a lelkész időnként vegyen részt a látogatók fogadásán, főleg, ha egy-egy rendszeresen egyházi foglalkozáson résztvevő fogvatartott azt igényli.

A börtönlelkész lelkipásztori munkájának még számtalan más további lehetősége van. Ezek közül néhány:

- „Művész-keresés" (különféle alkotó tevékenységekre – festés, írás, kézművesség stb. – vagy egyszerűen az olvasásra való serkentés);
- Az elítéltek kegytárgy-vásárlásával kapcsolatos tevékenység;
- Külső, egyházi eseményeken való részvétel (például keresztelés, házasságkötés, temetés).

A következő pasztorációs lehetőség a **csoportos foglalkozások** szervezése és vezetése. E területen áldásos tevékenységet fejthetünk ki más egyházak képviselőivel, illetve különféle missziós- és karitatív szervezetekkel egyetemben.

A börtönlelkész rátermettségén és leleményességén is múlik, hogy milyen és mennyi „külső segítőt" tud bevonni az intézet vallási életébe. Csak címszavakban a lehetőségekről:

- Mécses Klub foglalkozások;
- Fórum jellegű beszélgetések kialakítása (a fogvatartottakat érdeklő problémák megbeszélése, megoldási javaslatok);
- Biblia- és egyházi színjátszó kör, énekkar szervezése, vezetése stb. (az ilyen, illetve hasonló jellegű csoportok szervezése előtt egyeztessünk a kultúrnevelővel, lehetőleg ne lépjünk az ő „felségterületére");
- A szentmisék és liturgiák állandó részeinek hangos mondása (az olvasás, az együtt hangzás érdekében a másokra való figyelés gyakoroltatása);
- A gyakrabban felcsendülő énekek szövegeit egy bármikor bővíthető énekfüzetbe össze lehet állítani, és belső használatra ki lehet adni;
- Közös éneklés;

5 **976. kán. Minden pap – még ha nem rendelkezik is gyóntatási felhatalmazással – érvényesen és megengedetten oldoz fel minden halálveszélyben levő gyónót, bármely cenzúra és bűn alól, még akkor is, ha jóváhagyott pap van jelen.**

– Önálló belső újság létrehozása, esetleg rádió- és TV-műsorok készítése és sugárzása a zárt láncú rendszeren keresztül.

Egyházi és vallási programok szervezése:

– Egyházi személyek meghívása misék- és szertartások celebrálására;
– Egyházi ifjúsági és felnőtt csoportok meghívása, tanúságtétele (ilyen alkalmakon a mi fogvatartottjaink is bemutatkozhatnak egy-egy műsorszámmal);
– Közismert, vallását gyakorló személy (színész, zenész stb.) meghívása;
– Jutalom gyanánt csoportos kimaradás lehetősége egy-egy jelentősebb egyházi ünnepre;
– Kiemelkedő egyházi és állami ünnepekre – akár a kápolnában, akár egy erre alkalmas helyen – ünnepi műsor szervezése;
– Más intézet lelkészeivel együttműködve fogvatartottak vendégszereplése.

Egyéb feladatok, lehetőségek:

– Az egyházi foglalkozásokon rendszeresen résztvevő és aktívan közreműködő fogvatartottak érdekében éljünk jutalmazási javaslattal a nevelő felé.
– Rendszeres kapcsolattartás a kultúrnevelővel.
– A börtönlelkésznek különösen jó kapcsolatban kell lennie a nevelőkkel, a pszichológussal, orvossal.
– Szuicid cselekmények megelőzésére nyújtsunk segítséget a fogvatartottakat kezelő személyzetnek.
– Missziós szervezetek felhívását tegyük közzé, mivel lehet, hogy a fogvatartott családtagjait ezáltal tudjuk segíteni, illetve a büntetésüket töltők kapcsolattartását erősíteni tudjuk.
– A fogvatartottak gyermekei részére ajándékcsomag küldése (itt a nevelőnek tudunk segíteni).
– A fogvatartottak gyermekeinek üdültetése, táboroztatása (a Magyar Testvéri Börtöntársaság, illetve az Országos Gyermekvédő Liga ezt a munkát az elmúlt nyáron is végezte.)
– Kiemelkedő egyházi (böjti) napok, például a hamvazószerda és a nagypéntek jelzése az élelmezési csoportvezető felé.
– Egyházi- és karitatív szervezetekkel való kapcsolattartás.

A fentiekben kizárólag a fogvatartottakkal kapcsolatos pasztorizációs, lelki gondozói feladatokról, lehetőségekről tettem említést. A **büntetés-végrehajtás** szó alatt azonban nem csak a szabadságvesztésüket töltő személyek sokaságát értjük, hanem – én ide sorolom – a személyi állomány tagjait is, ezért a börtönlelkészeknek róluk sem szabad megfeledkezniük. Mivel azonban a Börtönlelkészi Szolgálatot törvényi formába öntő 13/2000. IM rendelet szövege mindenütt „csak" a **fogvatartottak** lelkipásztori ellátását hangsúlyozza, ezért a személyi állománnyal történő foglalatoskodást nem tartottam célszerűnek **„A börtönpasztoráció lehetőségei a büntetés-végrehajtásban"** címszó alatt kifejteni.